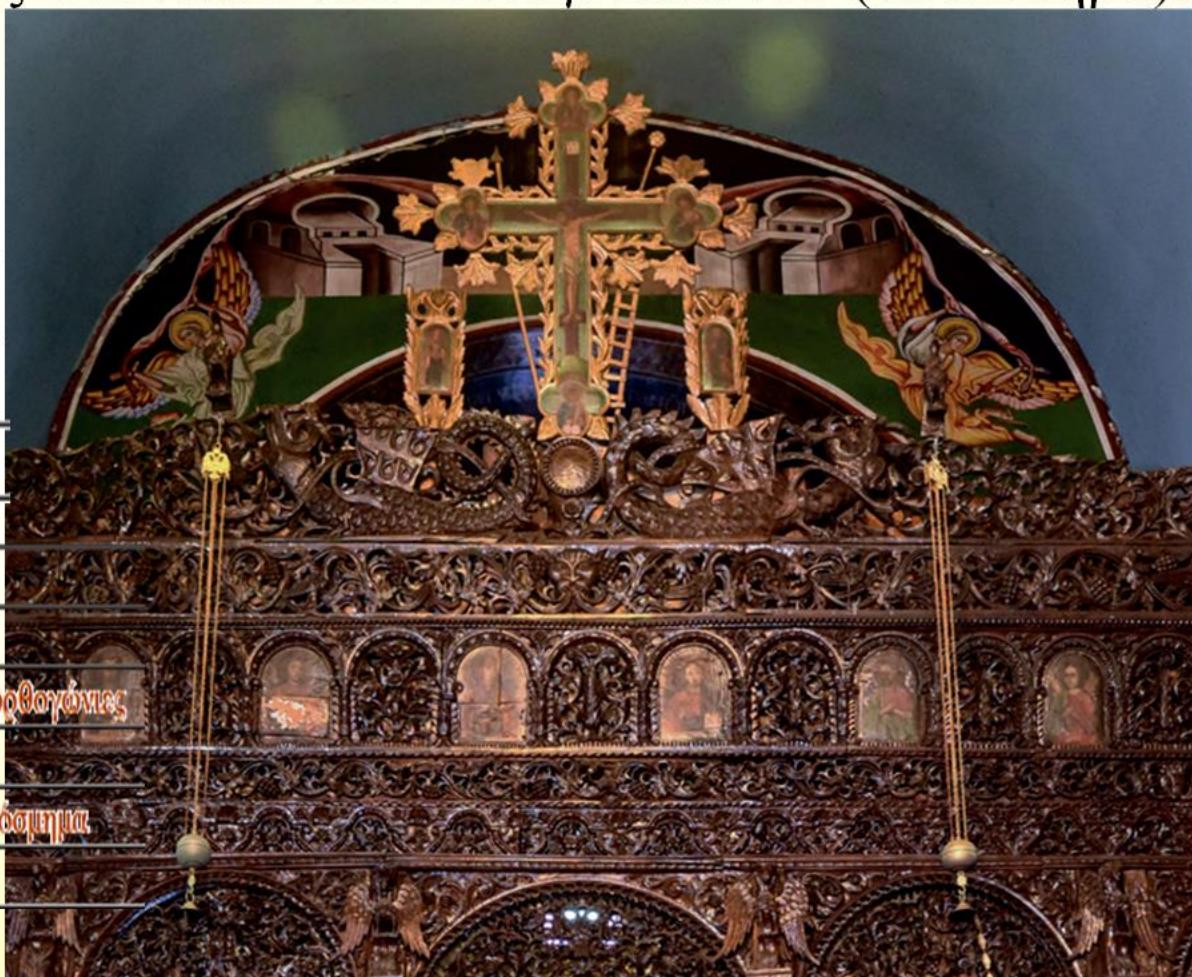

III. ΤΟ ΑΝΩΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ - ΕΠΙΣΤΥΛΙΟ - ΕΠΙΣΤΕΨΗ

Στενές διακοσμητικές ταινίες ορίζουν τις ζώνες και το κλαδί,
που κορυφώνονται στους δράκοντες,
τον Εσταυρωμένο
και τις εικόνες της Θεοτόκου και του Αγ. Ιωάννου (τα Λυπηρά).

Γ. Η επίστεψη του τέμπλου. Σταυρός - Λυπηρά

Β. Η απόληξη του επιστυλίου. Κλαδί - Δράκοντες

4^η ορίζ. ζώνη (στο μεγάλο κεντρικό τμήμα), άμπελος

Το τμήμα στα άκρα, επάνω και κάτω από την 3^η ζώνη

3^η ορίζ. ζώνη μικρών εικόνων επιστυλίου, αφιδωτές και ορθογόνιας

2^η ορίζ. ζώνη (στο μεγάλο κεντρικό τμήμα), άμπελος

1^η ορίζ. ζώνη (στο μεγάλο κεντρικό τμήμα), λυρόσχημο κόσμημα

Α. Οριζόντιες ζώνες του επιστυλίου

Και το τμήμα αυτό (**III**) είναι ανασύνθεση
με προσθαφαιρέσεις κομματιών και συρραφές, μερικές ανεπιτυχείς
με κομμάτια τοποθετημένα ανάποδα.

III. ΟΙ ΟΠΙΖΟΝΤΙΕΣ ΖΩΝΕΣ

2^η και 4^η: άμπελος. Οι κλάδοι της ξεχύνονται αριστερά και δεξιά από το στόμα ενός βακχικού αποτροπαϊκού προσωπείου. Μόνο στην 4^η βρίσκεται στο κέντρο.

4^η
3^η Μικρές εικόνες

«Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή»
«Χαῖρε, βλαστοῦ ἀμαράντου κλῆμα»

3η **ΟΠΙΖΟΝΤΙΑ ΖΩΝΗ** με 27 μικρές εικόνες. Συνδυασμός δύο ζωνών:
Δεήσεως-Αποστολικών, 21, αψιδωτές εναλλάξ με ισομεγέθη ξυλόγλυπτα
Δωδεκαόρτου, 6 (ανά 3 αρ. και δεξ.), ορθογώνιες με κιονίσκο ανάμεσα.

Το τμήμα του επιστυλίου στα άκρα.

Τμήματα από ζώνη
με άμπελο
(Ρίζα Ιεσαί),
πάνω και κάτω
από τις ορθογώνιες
εικόνες.

ΚΛΑΔΙ-ΔΡΑΚΟΝΤΕΣ-ΠΥΡΑΜΙΔΑ

Το κλαδί δεν ακολουθεί την αετωματική κλίση.

Πάνω στέκονται οκτώ ολόγλυφα περιστέρια για τις κανδήλες.
Οι κυκλικοί σχηματισμοί καταλήγουν στα κεφάλια των δρακόντων που,
αν και φαίνονται ίδιοι, έχουν διαφορές (φολίδες, φτερά, πόδια, γλώσσα).

«τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ώς περιστερὰ
ἐξ οὐρανοῦ»

«Ἡ περιστερά, ἡ τὸν ἐλεήμονα ἀποκυήσασα»

«Σὺ καὶ τὰς κεφαλάς ... τῶν
ἐμφωλενόντων δρακόντων συνέτριψας»

III. Η ΕΠΙΣΤΕΨΗ. Σε ξυλόγλυπτα επιχρυσωμένα πλαίσια ο **Σταυρός**, με ζωγραφισμένο τον Εσταυρωμένο, εκατέρωθεν οι **εικόνες της Θεοτόκου και Αγ. Ιωάννου Θεολόγου (Λυπηρά)** και σύμβολα της Σταύρωσης (λόγχη, σπόγγος και σκάλα)

«ἀδῶν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἡγάπα,
λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ γύναι, ἵδε ὁ νιός σου.
Εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἴδοὺ ἡ μήτηρ σου»

Σταυρός, το κυρίαρχο και ιερό¹ σύμβολο των Χριστιανών.
*«ὁ φύλαξ πάσης τῆς οἰκουμένης,
ἡ ώραιότης τῆς Ἔκκλησίας,
βασιλέων τὸ κραταιόμα,
πιστῶν τὸ στήριγμα,
ἄγγελων ἡ δόξα
καὶ τῶν δαιμόνων τὸ τραῦμα»*

Ο Εσταυρωμένος στον Άγιο Αθανάσιο.

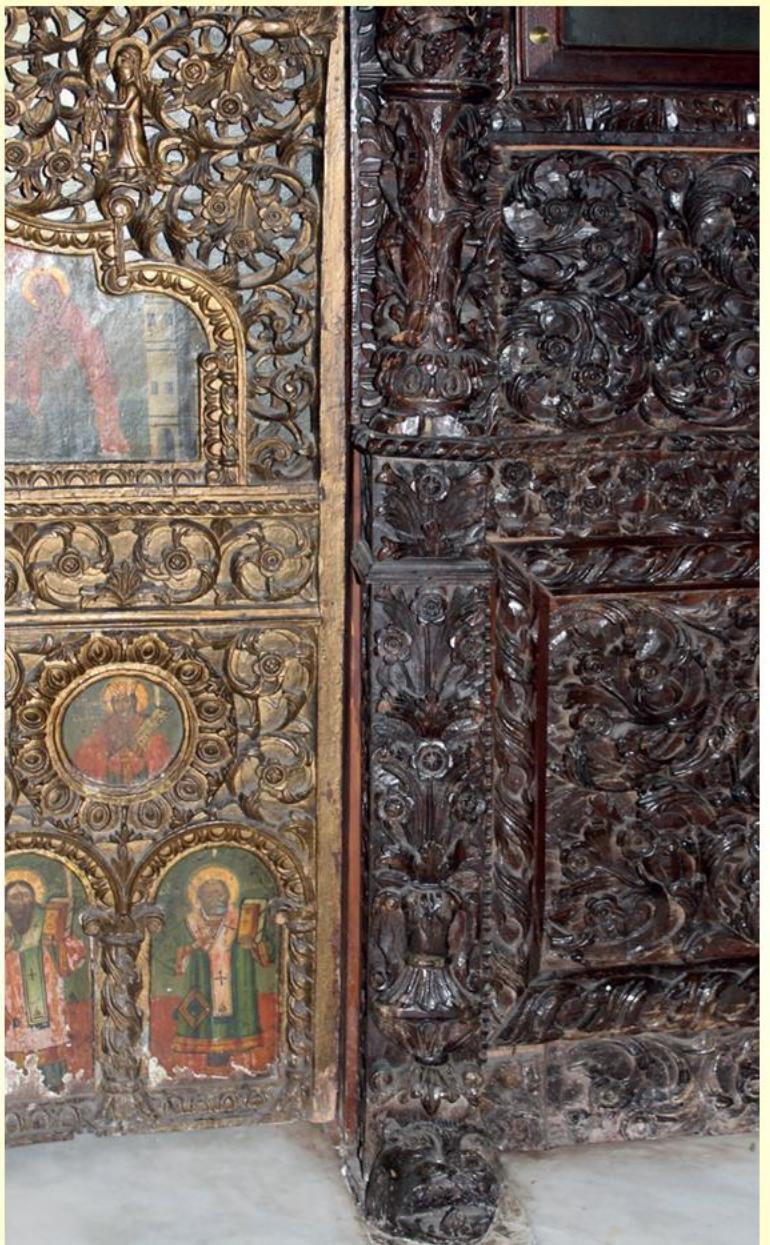
«Ο μεγάλος σκαλιστὸς σταυρὸς,
ἐπειδὴ ἔκρυβεν τὴν Πλατυτέραν,
ἐτοποθετήθη εἰς τὸν Ναὸν
τοῦ Ἅγιου Ἀθανασίου.»

Τεχνοτροπία και τεχνική εκτέλεση «Νεοελληνικό μπαρόκ»

μέσα 18^{ου} – μέσα 19^{ου} αι.

- Εξεργο ανάγλυφο,
μερικές μορφές σχεδόν ολόγλυφες,
- τμήματα «σκαλιστά στον αέρα»,
- κροσσωτές δαντελωτές απολήξεις τόξων.
- πλαστικότητα και φυσιοκρατική
απόδοση των θεμάτων,
- επιλογή εντυπωσιακών μοτίβων,
- βαρυφορτωμένος διάκοσμος,
- κάλυψη κάθε κενού,
- έντονες αντιθέσεις φωτός και σκιάς,
κοίλων και κυρτών στοιχείων,
- αέναη κίνηση και ανησυχία,
- συμμετρία στα διακοσμητικά θέματα,
- επιμελημένη εργασία
με προσοχή στη λεπτομέρεια

Μέρος του τέμπλου με ανάγλυφη, διάτρητη,
χρυσωμένη και ζωγραφιστή διακόσμηση.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

- βυζαντινής παράδοσης,
- ευρωπαϊκής-δυτικής τέχνης
- λαϊκού πολιτισμού

Φυτικά κοσμήματα

Κυρίαρχο διακοσμητικό μοτίβο είναι οι φυλλοφόροι βλαστοί με αναδιπλούμενα φύλλα άκανθας, που συστρέφονται σε κυκλικούς σχηματισμούς και περικλείουν δέσμες ανθέων.

Εξέχουσα είναι
η παρουσία
της κληματίδας-αμπέλου
με τη μακραίωνη
απεικόνιση
στα χριστιανικά μνημεία
και τον συμβολικό
χαρακτήρα.

Τα άνθη ξεπερνούν τα χίλια

Σε όλα τα μέρη του τέμπλου
με ποικίλους σχηματισμούς.
Σε σειρές, σε δέσμες,
ξεπροβάλλοντας ελεύθερα σε κάθε κενό.

«Ρόδον τὸ ἀμάραντον, χαῖρε ἡ μόνη βλαστήσασα»

«Χαῖρε, τὸ ἄνθος τῆς ἀφθαρσίας»

Πτηνά και ζώα

ορατά με την πρώτη ματιά ή καλά
κρυμμένα στα φυλλώματα.

Μυθολογικά όντα

Σκηνές από την Παλαιά και Καινή Διαθήκη Εκκλησιαστικές μορφές

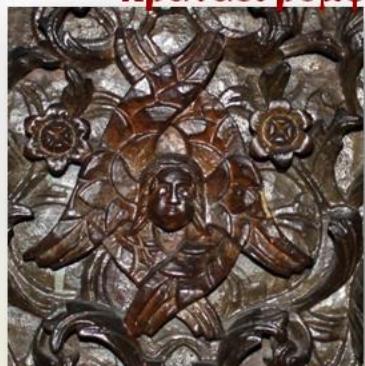

**Άγγελοι Όρθιοι, ως φρουροί (στυλ. 3^{ος}, 12^{ος}, 9^{ος}, 11^{ος})
σε αφηγηματικές σκηνές (θωρ. 4^ο, 6^ο, 8^ο, 10^ο, κετ. 4^ο)
ως δομικά στοιχεία (στυλ. 5^{ος}, 10^{ος})**

**Να πετούν
με ποδήρεις αρχαιοπρεπείς χιτώνες
κρατούν Ευαγγέλιο (επιθ. 7^ο),
στέμμα (κετ. 4^ο, 8^ο)
σαλπίζουν (κετ. 5^ο)**

**με λαϊκότροπες ενδυμασίες
κρατούν στέμμα (κετ. 9^ο, 10^ο)**

Μικρή κεφαλή (κετ. 4^ο)

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ - ΤΕΧΝΙΤΕΣ - ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗ

Ο πλούτος και η άριστη εκτέλεση φανερώνουν καταρτισμένους τεχνίτες, για τους οποίους δεν έχουν σωθεί μαρτυρίες. Ομοιότητες υπάρχουν με το τέμπλο της Μονής Κορώνας, αρχών 18^{ου} αιώνα, που αποδίδεται σε εργαστήριο της Ηπείρου, όπως και με εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα της Μονής Πέτρας Καταφυγίου.

ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ

1781

(Από: Γ. Κλήμος, *To χρονικό της Ιεράς Μονής Πέτρας Καταφυγίου*.

Ομοια διακοσμητικά στο τέμπλο του Ι. Ν. Καστανιάς (1,3) και σε προσκυνητάρι της Μ. Πέτρας. (Φωτ.Γ. Κλήμος.)

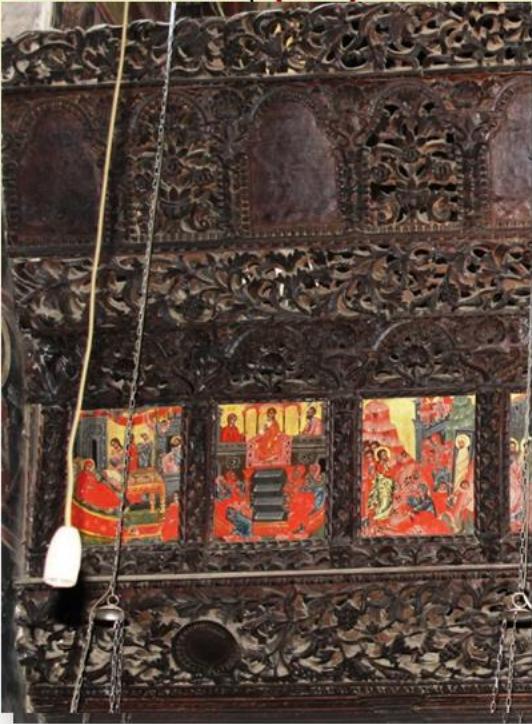

Η Θυσία του Αβραάμ σε θωράκιο του τέμπλου της Καστανιάς και της Μ. Κορώνης.
(Από: *Ιερὰ Μονὴ Κορώνης*)

I.N. Παναγίας Καστανιάς (Κ) - I.N. Αγ. Γεωργίου Ρεντίνας (Ρ)

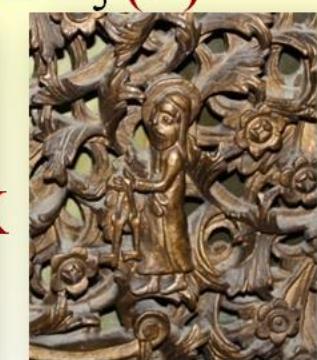
K

P

K

P

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του **τέμπλου της Καστανιάς**
(προτομή λιονταριού στη βάση των στύλων,
αψιδωτές εικόνες που εναλλάσσονται με ξυλόγλυπτα,
ζώνη επιστυλίου με λυρόσχημα)

εντοπίστηκαν στο **τέμπλο του Αγ. Γεωργίου Ρεντίνας**.

Υπάρχει ομοιότητα στη γενική εικόνα και στα επιμέρους στοιχεία
(όμοιες μορφές του Πέτρου και Παύλου στο βημόθυρο κ.α.)

Το τέμπλο αυτό έδωσε απαντήσεις σε πολλά προβλήματα
που παρουσιάζει της Καστανιάς λόγω των επανατοποθετήσεων.

I.N. Παναγίας Καστανιάς (Κ) - I.N. Αγ. Γεωργίου Ρεντίνας (Π)

K

ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΟΛΙΖΟΥ ΙΕΡΕΟΣ

P

ΔΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ 1796

P

ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΕ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΚ ΣΤΕΛΥΔΑΣ

Κατά τις επιγραφές, το **τέμπλο του Αγ. Γεωργίου Ρεντίνας** είναι έργο των **Γεωργίου, Ιωάννου και Αθανασίου από τη Στυλίδα**, το 1796.

Ο Γεώργιος το 1781 υπογράφει το προσκυνητάρι της Μ. Πέτρας.

Αυτό το συνεργείο πρέπει να κατασκεύασε το τέμπλο της Καστανιάς.

Όμοια τα γράμματα στην επιγραφή του βημοθύρου για τον ιερέα Πολίζο, που εντοπίζεται στην περιοχή λίγο μετά τα μέσα του 18^{ου} αιώνα.

Το 1789 έγινε η ανακαίνιση ή ανακατασκευή του ναού της Μονής Μούχας.

K

P

Η προέλευση των τμημάτων του τέμπλου της Καστανιάς.

Διάχυτη και κατηγορηματική η μαρτυρία ότι ήρθε από το Μονή Μούχας.

Πλάτος τέμπλου I.N. Καστανιάς 12,15μ.

Πλάτος της μονής Μούχας 7,30μ.

Πού βρέθηκαν τα υπόλοιπα 5μ.;

Λίγες οι εμφανείς μεταγενέστερες συμπληρώσεις.
Τα τμήματα φαίνονται ότι είναι της ίδιας εποχής
και των ίδιων τεχνιτών.

Παρατήρηση των διαφόρων συνενώσεων,
και έρευνα των διακοσμητικών θεμάτων
οδηγούν στην διατύπωση της άποψης
ότι έγινε συνένωση σύγχρονων παρόμοιων τέμπλων
και μερικές συμπληρώσεις.

Τα κομμάτια στις ζώνες του επιστυλίου μπορούν να καταταχθούν σε δύο παρόμοιες ομάδες, η μία περίπου 7,30μ., που ταιριάζει με τη Μονή Μούχας. Από εκκλησιαστικά ξυλόγλυπτα του ίδιου μοναστηριού δεν φαίνεται να καλύπτονται οι ανάγκες της συμπλήρωσης του τέμπλου.

Η ζώνη των 21 αψιδωτών εικόνων με τα 18 ενδιάμεσα αψιδωτά ξυλόγλυπτα εκτείνεται σε μήκος 10,50μ., που δεν καλύπτονται από το τέμπλο της Μονής Μούχας.

Τα τμήματα της Ρίζας Ιεσσαί, σε διάφορα σημεία, αθροίζονται σε 10,50μ. και υπάρχουν μικρές διαφοροποιήσεις στην απόδοση των διακοσμητικών θεμάτων.

Το κλαδί, δεν ακολουθεί συνεχόμενη αετωματική ανύψωση.

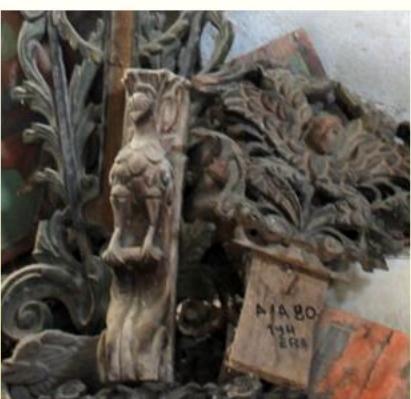
Υπάρχουν διαφορετικοί τύποι:

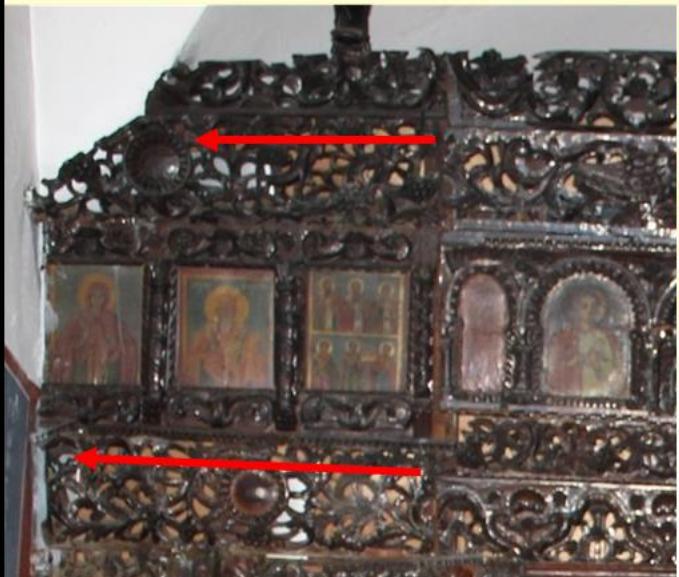
- θωρακίων,
- οριζ. ζωνών,
- σφαιρικών τριγώνων,
- τρία κεμέρια με ολόσωμους Ευαγγελιστές και δύο με τα σύμβολά τους,
- τρεις ζώνες με απεικόνιση της αμπέλου και ΠΟΛΛΑ ΆΛΛΑ.

Ξυλόγλυπτα σε χώρο φύλαξης

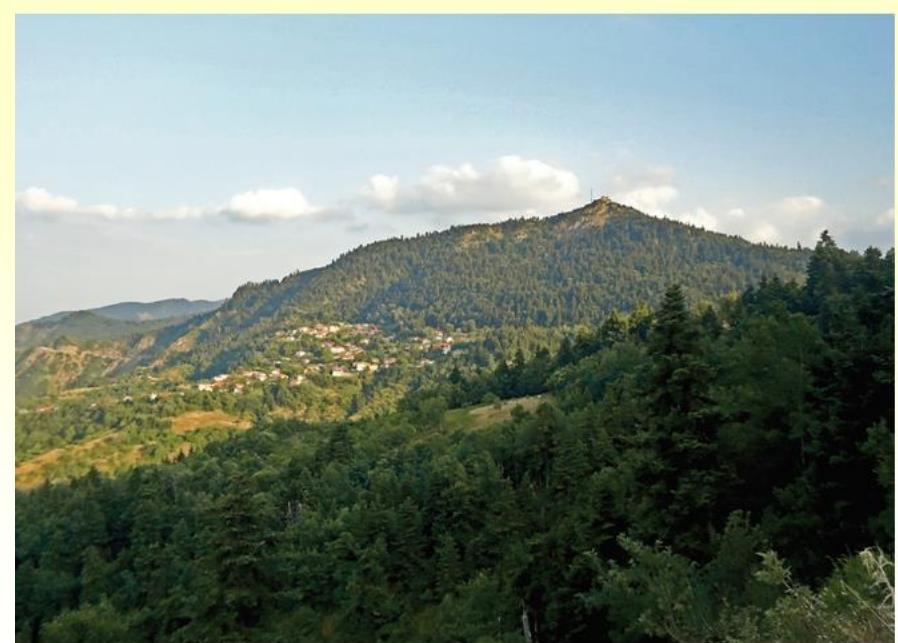
ίδιας εποχής, που έμειναν
μετά τη συναρμολόγηση του τέμπλου,
δείχνουν ότι
υπήρχε άνεση στη χρήση.

Εκτός από λίγες εμφανείς προσθήκες, στα υπόλοιπα μέρη η συνένωση των τμημάτων έγινε με προσοχή, χωρίς να λείπουν βέβαια αδεξιότητες και λύσεις ανάγκης, που θα... τάραζαν τους καλλιτέχνες του αρχικού-αρχικών τέμπλων.

Πανωλεθρία έπαθε η ζώνη με τη ρίζα Ιεσσαί, που εκτός του ό,τι τεμαχίστηκε, έγινε και κάθετη, με τα ζώα να βρίσκονται σε πλάγια θέση και η ύπτια μορφή του Ιεσσαί να έχει ανορθωθεί. Παράδοξη φαίνεται και η άκρη του φτερού του φοβερού δράκοντα, που τη συμπληρώνει κλαδί με ευγενικά άνθη, αντίθετα στο χαρακτήρα του.

Όταν τοποθετήθηκε στο ναό του 1856, στο χωριό υπήρχαν δυσκολίες από το θανατικό και την κατολίσθηση, που δεν θα επέτρεπαν πολυδάπανες νέες κατασκευές, ή φωτισμένοι κάτοικοι είχαν συνειδητοποιήσει την αξία των ξυλογλύπτων και τα διέσωσαν, κληροδοτώντας μας αυτό το αριστουργηματικό κειμήλιο.

Πιστεύω ότι συνενώθηκαν τέμπλα, το βασικό που ήρθε από τη Μονή Μούχας και συμπληρώματα από την Καστανιά, το κεφαλοχώρι της περιοχής, η «Μεγάλη Καστανιά των Αγράφων», με την περίφημη σχολή, απ' όπου πέρασαν δύο Πατριάρχες και η οποία δεν μπορεί να μην είχε λαμπρά ξυλόγλυπτα στις εκκλησίες της.

Οπως υψώνεται κατακόρυφο, με σταθερότητα, αρμονική διάρθρωση και ισορροπία, με τα συνεχόμενα τόξα και τις οριζόντιες ζώνες του να απλώνονται ομοιόμορφα στο μεγάλο μήκος του, εκπέμπει ήρεμη μεγαλοπρέπεια και αποπνέει γαλήνη. Ο πλούτος του διακόσμου του αποκαλύπτεται σταδιακά με προσεκτική παρατήρηση. Οι μισοκρυμμένες μορφές που απρόσμενα ξεπροβάλλουν και η γλυκύτητα της απόδοσης, ιδιαίτερα των λαϊκότροπων στοιχείων με την αφέλεια και τη γοητεία τους, οδηγούν από έκπληξη σε έκπληξη και με τις κυρίαρχες ζωγραφιστές εικόνες γεμίζουν την ψυχή από ευλάβεια, πληρότητα, ευχαρίστηση και ομορφιά.

Η παρούσα μελέτη, πέρα από την ανάδειξη αυτού του έργου,
με απότερο στόχο τη συντήρησή του,
παρέχει μία σημαντική μαρτυρία για το χαμένο μεγαλείο του χωριού μας,
δείγμα ανάπτυξης και καλαισθησίας,
ενώ συμπληρώνει τα ιστορικά στοιχεία,
πλουτίζοντας τις γνώσεις για τα ξυλόγλυπτα στα Θεσσαλικά Άγραφα
και τεκμηριώνοντας τη δράση ενός προϊκισμένου συνεργείου από τη Στυλίδα.

Σας ευχαριστώ

Αθηνά Κ. Ζαχαρού-Λουτράρη
Δρ Ιστορίας και Αρχαιολογίας ΑΠΘ

